

Chí Phèo

Nam Cao

Hắn vừa đi vừa chửi . Bao giờ cũng thế, cứ rượu xong là hắn chửi . Bắt đầu chửi trời . Có hề gì ? Trời có của riêng nhà nào ? Rồi hắn chửi đời . Thế cũng chẳng sao: đời là tất cả nhưng chẳng là ai . Tức mình hắn chửi ngay tất cả làng Vũ-đại . Nhưng cả làng Vũ-đại ai cũng nhủ, "Chắc nó trừ mình ra!" Không ai lên tiếng cả . Tức thật! Ô! Thế này thì tức thật! Tức chết đi được mất! Đã thế, hắn phải chửi cha đứa nào không chửi nhau với hắn. Nhưng cũng không ai ra điều . Mẹ kiếp! Thế thì có phí rượu không? Thế thì có khổ hắn không? Không biết đứa chết mẹ nào đẻ ra thân hắn cho hắn khổ đến nông nỗi này ? A ha! Phải đấy, hắn cứ thế mà chửi, hắn cứ chửi đứa chết mẹ nào lại đẻ ra thân hắn, đẻ ra cái thằng Chí Phèo! Hắn nghiền răng vào mà chửi cái đứa đã đẻ ra Chí Phèo . Nhưng mà biết đứa nào đã đẻ ra Chí Phèo ? Có trời mà biết ! Hắn không biết, cả làng Vũ-đại cũng không ai biết...

Một anh đi thả ống lươn, một buổi sáng tinh sương đã thấy hắn trần truồng và xám ngắt trong một váy đụp để bên một lò gạch bỏ không, anh ta rước lấy và đem về cho một người đàn bà góa mù . Người đàn bà góa mù này bán hắn cho một bác phó cối không con, và khi bác phó cối này chết thì hắn bỏ vợ, hết đi ở cho nhà này lại đi ở cho nhà nọ . Năm hai mươi tuổi, hắn làm canh điền cho ông lý Kiến, bấy giờ cụ bá Kiến, ăn tiên chỉ làng. Hình như có mấy lần bà ba nhà ông lý, còn trẻ lắm mà lại hay ốm lũng, bắt hắn bóp chân, hay xoa bụng, đâm lưng gì đấy . Người ta bảo ông lý ra đình thì hách dịch, cả làng phải sợ, mà về nhà thì lại sợ cái bà ba còn trẻ này . Người bà ấy phốp pháp, má bà ấy hồng hồng, mà ông lý thì hay đau lưng lắm; những người có bệnh đau lưng hay sợ vợ mà chúa đời là khỏe ghen. Có người bảo ông lý ghen với anh canh điền khỏe mạnh mà sợ bà ba không dám nói . Có người thì bảo anh canh điền ấy được bà ba quyền thu quyền bỏ trong nhà tin cẩn nên lấy trộm tiền trộm thóc nhiều . Mỗi người nói một cách. Chẳng biết đâu mà lần. Chỉ biết một hôm Chí bị người ta giải huyện rồi biệt tăm đến bảy, tám năm rồi một hôm, hắn lại lù lù ở đâu lần về . Hắn về lớp này trông khác hẳn, mới đầu chẳng ai biết hắn là ai . Trông đặc như thằng sáng cá ! Cái đầu thì trọc lóc, cái răng cạo trắng hớn, cái mặt thì đen mà rất căng căng, hai mắt gườm gườm trông gớm chết! Hắn mặc quần áo nái đen với áo Tây vàng. Cái ngực phanh, đầy những nét chạm trổ rồng, phượng với một ông thầy tướng cầm chùy, cả hai cánh tay cũng thế . Trông gớm chết!

Hắn về hôm trước hôm sau đã thấy ngồi ở chợ uống rượu với thịt chó suốt từ trưa cho đến xế chiều . Rồi say khướt, hắn xách một cái vỏ chai đến cổng nhà bá Kiến, gọi tên tục ra mà chửi . Cụ bá không có nhà . Thấy điệu bộ hung hăng của hắn, bà cả đùn bà hai, bà hai thúc bà ba, bà ba gọi bà tư, nhưng kết cục chẳng bà nào dám ra nói với hắn một vài lời phải chăng. Mặc phải cái thằng liều lĩnh quá, nó lại say rượu, tay nó lại nhắm nhắm cầm một cái vỏ chai, mà nhà lúc ấy toàn đàn bà cả ... Thôi thì cứ đóng cái cổng cho thật chặt, rồi mặc thầy cha nó, nó chửi thì tai liên miệng ấy, chửi rồi lại nghe . Thành thử chỉ có ba con chó dữ với một thằng say rượu Thật là âm ỹ ! Hàng xóm phải một bữa điếc tai, nhưng có lẽ trong bụng thì họ hả : xưa nay họ mới chỉ được nghe bà cả, bà hai, bà ba, bà tư nhà cụ bá chửi người ta, bây giờ họ mới được nghe người ta chửi lại cả nhà cụ bá . Mà chửi mới sướng miệng làm sao! Mới ngoa ngắt làm sao! Họ bảo nhau : phen này cha con thằng bá Kiến đồ còn dám vác mặt đi đâu nữa! Mỏ mả tổ tiên đến lộn lên mất. Cũng có người hiền lành hơn bảo, "Phúc đời nhà nó, chắc ông lý không có nhà ...". Ông lý đây là ông lý Cường, con giai cụ bá nổi tiếng là hách dịch, coi người như rơm rác. Phải ông lý Cường thử có nhà xem nào ! Quả nhiên họ nói có sai đâu ! Đấy, có tiếng người sang sảng quát , " Mày muốn lời thôi gì ?

Cái thằng không cha không mẹ này ! Mày muốn lòi thối gì ?..." Đã bảo mà! Cái tiếng quát tháo kia là tiếng lý Cường. Lý Cường đã về ! Lý Cường đã về ! Phải biết... A ha! Một cái tát rất kêu . Ôi! Cái gì thế này ? Tiếng đấm, tiếng đá nhau bình bịch. Thôi cứ gọi là tan xương! Bỗng "choang" một cái, thối phải rồi, hấn đập cái chai vào cột cổng... Ô hấn kêu ! Hấn vừa chửi vừa kêu làng như bị người ta cắt họng. Ô hấn kêu!

- Ôi làng nước ôi! Cứu tôi với ... Ôi làng nước ôi! Bố con thằng Kiến nó đâm chết tôi! Thằng lý Cường nó đâm chết tôi rồi, làng nước ôi!... Và họ thấy Chí Phèo lăn lộn dưới đất, vừa kêu vừa lấy mảnh chai cào vào mặt. Máu ra loe loét trông gớm quá! Mấy con chó xông xáo quanh hấn, sủa rất hăng. Lý Cường hơi tái mặt, đứng nhìn mà cười nhạt, cười khinh bỉ . Hừ! Ngỡ là gì, chẳng hoá ra nằm ăn vạ! Thì ra hấn định đến đây nằm vạ!

Người ta tuôn đến xem. Mấy cái ngõ tối chung quanh dần ra biết bao nhiêu là người! Thật ồn ào như chợ. Bà cả, bà hai, bà ba, bà tư nhà cụ bá vưng dạ vì có anh lý, cũng xưng xỉa ra chửi góp. Thật ra, các bà muốn xem Chí Phèo ra làm sao ? Không khéo nó có ý gieo vạ cho cụ ông phen này ...

Nhưng kia cụ ông đã về . Cụ cất tiếng rất sang hỏi: "Cái gì mà đông như thế này ?" Chỗ này "lạy cụ" chỗ kia "lạy cụ", người ta kính cẩn đứng giãn ra, và Chí Phèo bỗng nằm dài không nhúc nhích rên khe khẽ như gần chết.

Thoáng nhìn qua, đã hiểu cơ sự rồi . Làm lý trưởng rồi chánh tổng, bây giờ lại đến lượt con cụ làm lý trưởng, những việc như thế này cụ không lạ gì . Cụ hãy quát mấy bà vợ đang xưng xỉa chửi tâng công với chồng:

- Các bà đi vào nhà: đàn bà chỉ lòi thối, biết gì ?

Rồi quay lại bọn người làng, cụ dịu giọng hơn một chút:

- Cả các ông các bà nữa, về thôi đi chứ! Có gì mà xúm lại như thế này ?

Không ai nói gì, người ta lặng dần đi . Vì nể cụ bá cũng có, nhưng vì nghĩ đến sự yên ổn của mình cũng có: người nhà quê vốn ghét lòi thối . Ai dại gì đứng ỳ ra đấy, có làm sao họ triệu mình đi làm chứng. Sau còn trở lại Chí Phèo và cha con cụ bá . Bây giờ cụ mới lại gần hấn, khẽ lay và gọi:

-- Anh Chí ơi! Sao anh lại làm ra thế ?

Chí Phèo lim dim mắt, rên lên:

- Tao chỉ liều chết với bố con nhà mày đây thôi . Nhưng tao mà chết thì có thằng sặt nghiệp, mà còn rữ tù chưa biết chừng.

Cụ bá cười nhạt, nhưng tiếng cười giòn giã lắm: người ta bảo cụ hơn người cũng chỉ bởi cái cười .

- Cái anh này nói mới hay! Ai làm gì anh mà anh phải chết? Đời người chứ có phải con ngoé đâu ? Lại

say rồi phải không?

Rồi đổi giọng cụ làm thân mật hỏi:

- Về bao giờ thế ? Sao không vào tôi chơi ? Đi vào nhà uống nước.

Thấy Chí Phèo không nhúc nhích, cụ tiếp luôn:

- Nào đứng lên đi . Cứ vào đây uống nước đã . Có cái gì ta nói chuyện tử tế với nhau . Cần gì phải làm thanh động lên như thế, người ngoài biết, mang tiếng cả .

Rồi vừa xốc Chí Phèo, cụ vừa phàn nàn:

- Khổ quá! Giá có tôi ở nhà thì đâu đến nỗi . Ta nói chuyện với nhau, thế nào cũng xong. Người lớn cả, chỉ một câu chuyện với nhau là đủ . Chỉ tại thằng lý Cường nóng tính không nghĩ trước nghĩ sau . Ai, chứ anh với nó còn có họ kia đây .

Chí Phèo chả biết họ hàng ra làm sao, nhưng cũng thấy lòng nguôi nguôi . Hắn cố làm ra vẻ nặng nề, ngồi lên. Cụ bá biết rằng mình đã thắng, đưa mắt nháy con một cái, quát :

- Lý Cường đâu ! Tội mày đáng chết. Không bảo người nhà đun nước, mau lên !

Cụ dắt Chí Phèo đứng dậy, giục thêm vài tiếng nữa, và Chí Phèo chịu đi; hắn chỉ cố khập khiễng cái chân như bị què . Là vì lúc ấy trong người hắn rượu đã hơi nhạt rồi, không còn kêu gào chửi bới ; và không còn nghe kêu gào chửi bới, hắn thấy hình như không hăng hái nữa . Sự ngọt ngào làm mềm nhũn, và lại những người đứng xem về cả rồi, hắn thấy hắn hình như trơ trọi . Cái sợ cổ hủ trong lòng thức dậy, cái sợ xa xôi của ngày xưa, hắn thấy quá táo bạo . Không táo bạo mà dám gây sự với cha con bá Kiến, bốn đời làm tổng lý . Và nghĩ thế, hắn thấy hắn cũng oai . Hắn làm cái ông gì ở làng này ? Không vậy cánh, không họ hàng thân thích; anh em không có, đến bố mẹ cũng không... Ồ, thế mà dám độc lực chọi nhau với lý trưởng, chánh tổng, bá hộ tiên chỉ làng Vũ-đại, Chánh Hội đồng kỳ hào, huyện hào, Bắc kỳ nhân dân đại biểu, khét tiếng đến cả trong hàng huyện. Thử hỏi đã có mặt nào trong cái làng hơn hai nghìn xuất đinh này làm được thế ? Kê làm rồi có chết cũng là cam tâm. Vậy mà không: cái cụ bá thét ra lửa ấy lại xử nhũn, mời hắn vào nhà xơi nước. Thôi cũng hả, đã xử nhũn thì hắn vào . Nhưng bỗng hắn lại hơi ngần ngại: biết đâu cái lão cáo già này nó chả lại lừa hắn vào nhà rồi lôi thôi ? Ồ mà thật, có thể như thế lắm! Này nó hãy lôi ngay mấy cái mâm cái nồi hay đồ vàng, đồ bạc ra khoác vào cổ hắn, rồi cho vợ ra kêu làng lên rồi cột cổ hắn vào, chần cho một trận om xương, rồi vu cho là ăn cướp thì sao ? Cái thằng bá Kiến này, già đời đục khoét, còn đốn cái nước gì mà phải chịu lép như trâu thế? Thôi đại gì mà vào miệng cọp, hắn cứ đứng đây này, cứ lẩn ra đây này, lại kêu toáng lên xem nào . Nhưng nghĩ ngợi một tí, hắn lại bảo: kêu lên cũng không nước gì ! Lão bá vừa nói một tiếng, bao nhiêu người đã ai về nhà nấy, hắn có lẩn ra kêu nữa, liệu có còn ai ra ? Và lại bây giờ rượu nhạt rồi, nếu lại phải rạch mặt thêm mấy nhát thì cũng đau . Thôi cứ vào ! Vào thì vào, cần quái gì . Muốn đập đầu thì vào ngay giữa nhà nó mà đập đầu còn hơn ở ngoài . Cùng lắm, nó có giở quẻ, hắn cũng chỉ đến đi ở tù . Ở tù thì hắn coi là thường. Thôi cứ vào ...

Vào rồi, hắn mới biết những cái hắn sợ là hão cả . Bá Kiến quả có ý muốn dàn xếp cùng hắn thật. Không phải cụ đón, chính thật cụ khôn róc đời, thứ nhất sợ kẻ anh hùng, thứ hai sợ kẻ cố cùng liều thân. Chí

Phèo không là anh hùng, nhưng nó là cái thằng liều lĩnh. Liều lĩnh thì còn ai thềm chấp ! Thế nào là mềm nắn rắn buông? Cái nghề làm việc quan, nếu nhát nhát cái gì cũng đề đầu ần cổ thì lại bán nhà đi cho sớm. Cụ vào bảo lý Cường như thế đấy . Vũ dũng như hấn mà làm được lý trưởng là nhờ có cụ . Cụ mà chết đi rồi "chúng nó" lại không cho ăn bòn.

Tiếng vậy, làm tổng lý không phải việc dễ . Ở cái làng này, dân quá hai nghìn, xa phủ xa tỉnh, kẻ ăn thì cũng dễ ăn nhưng không phải dễ làm lý trưởng thì cứ việc ngồi mà khoét. Hồi năm nọ, một thầy địa lý qua đây có bảo đất làng này vào cái thế "quần ngư tranh thực", vì thế mà bọn đàn anh chỉ là một đàn cá tranh mồi . Mồi thì ngon đấy, nhưng mà năm bè bảy mối, bè nào cũng muốn ăn. Ngoài mặt tử tế với nhau, nhưng thật ra trong bụng lúc nào cũng muốn cho nhau lụn bại để cười lên đầu lên cổ . Ngay thằng Chí Phèo này đến đây sinh sự biết đâu lại không có thằng nào ầy đến? Nếu cụ không chịu nhin, làm cho to chuyện có khi tốn tiền. Cái nghề quan bảm thằng có tóc ai bảm thằng trọc đầu ? Bỏ tù nó thì dễ rồi; nhưng bỏ tù nó, cũng có ngày nó được ra, liệu lúc ấy nó có để yên mình không chứ ? Cụ phải cái vụ thằng Năm Thọ, mãi đến bây giờ chưa quên.

Năm Thọ vốn là một thằng đầu bò đầu bươu . Hồi ấy, bá Kiến mới ra làm lý trưởng, nó hình như kinh nhau với lão ra mặt; lý Kiến muốn trị nhưng chưa có dịp. Được ít lâu, hấn can dự vào một vụ cướp bị bắt giam; lý Kiến ngầm ngầm vận động cho vào tù . Vẫn tưởng một người vai vế như Năm Thọ mà thất cơ lỡ vận đến nỗi tội tù làm gì còn dám vác cái mặt mo về làng? Lý Kiến mừng thầm rằng đã nhờ được cây đinh trước mắt. Nào ngờ một buổi tối lý Kiến đang ngồi một mình soạn giấy má thì Năm Thọ vác dao xộc vào . Nó đứng chặn lấy cửa và bảo: nếu kêu lên một tiếng thì đâm chết liền, thì ra nó vượt ngục và về đây nhờ ông lý một cái thẻ mang tên một người lương thiện và một trăm đồng bạc để trốn đi . Nó bảo: nghe nó thì nó đi biệt, mà không nghe nó thì nó đâm chết, rồi muốn ra sao thì ra; còn muốn sống với vợ con thì nghe nó .

Lẽ tất nhiên là lý Kiến nghe, Năm Thọ đi phen ấy là mất tâm, cũng không bao giờ về nữa thật. Nhưng thói đời, tre già măng mọc, có bao giờ hết những thằng du côn? Năm Thọ vừa đi, lại có binh Chức ở đâu lần về . Mà thằng này lúc nó còn ở nhà, nào nó có ngạo ngược gì cho cam! Người ta đã phải gọi hấn là cục đất. Ai bảo sao thì ư hữ làm vậy, mới quát một tiếng, thì đã đá ra cả quần, thuê bồ một đồng thì đóng quá hai, đến nỗi có con vợ hay hay mất, bị người ta ghẹo cũng chỉ im im rồi về nhà hành vợ chứ chẳng dám ho hoe gì, thế đấy: cái nghề đời hiền quá cũng hoá ngu, ở đâu chứ ở đất này đã ngu, đã nhin thì chúng nó ần cho đến không còn ngóc đầu lên được. Hấn làm thì làm cật lực mà quanh năm nghèo rớt mồng tơi; chỉ vì một miếng cũng không giữ được mà ăn; đứa nào nó vớ nó cũng xoay, mà đứa nào xoay cũng chịu . Sau cùng bực quá, hấn ra đi lính. Lại càng thêm tội ! Không bực còn được vợ, tuy rằng thỉnh thoảng có bị sây sớt ra ngoài, những vẫn còn là vợ mình. Bực thì hoá ra mất vợ . Bởi vì chị vợ ở nhà còn trẻ, mới hai con, cái mặt sắc như dao lại hồng hồng đôi má, bỗng nhiên lại sinh ra vắng chồng, của ngon trời trời ngay trước mắt, ai mà chịu được?

Nhà chị binh ở gần đường. Ông phó đi đánh bạc ban đêm về cũng tạt vào; anh trương tuần đi tuần cũng tạt vào; anh hàng xóm cũng mò sang, thậm chí đến cái thằng hương điền, đầu hai thứ tóc, già đời làm đầy tớ cho các ông lý trưởng, cũng mon men vào gạ gẫm. Vợ binh Chức đã nghiễm nhiên thành một con nhà thổ không phải trả tiền để bọn lý dịch lớn nhỏ trong làng chuyên dỗi . Chính ngay lý Kiến, tuy hồi ấy đã có đến ba vợ, cũng không nỡ bỏ hoài cái của không dung được trời cho; và không bỏ hoài, ông còn được lợi . Mỗi lần chị binh đi lĩnh lương hay lĩnh mănđà của chồng, phải mượn ông lý đi nhận thực. Không ông lý nào vác của nhà đi ăn mà nhận thực cho người ta, điều ấy đã cố nhiên. Nhưng với lý Kiến thì

không những cơm rượu tiền túi, còn phải cho ngồi chung xe và còn ở lại tỉnh nữa . Thế là mấy đồng bạc lương đi đời; mấy đứa con của chị ngày mai chỉ được mấy cái kẹo đạn mứt, hay hậu hĩnh ra thì được mấy cặp bánh giấy giò ăn. Thành thử công lao anh binh, rút lại chỉ cho chị binh mỗi tháng mỗi lần hưởng những cuộc vui với ông lý nhà .

Chẳng hiểu anh ta cũng biết thế mà chán cảnh nhà hay sao mà mãn hạn ba năm cũng không thấy về . Rồi ít lâu sau, có trát về làng bắt tróc nã và áp giải tên Trần Văn Chức. Lý Kiến khai tên ấy thuộc hạng dân lưu tán không về làng. Nhưng khai hôm trước thì hôm sau hấn về . Lý Kiến sai đầy tớ đem trát đến nhà đòi hấn. Hấn đến ngay, nhưng lại dẫn theo cả vợ và hai con. Không đợi ông lý nói một câu, hấn rút một con dao chọc tiết lợn ra, nhăm nhăm cầm ở tay mà bảo rằng: "Chẳng nói dẫu gì ông, tôi can án giết người . Nếu ông không thương, mà bắt giải thì vợ con tôi chết đói . Thôi thì đảng nào chúng nó cũng chết, tôi đâm chúng nó chết ở đây rồi ông bắt đi ở tù luôn thể". Mất hấn đồ ngầu; lưỡi dao hấn hoa lên loang loáng, chỉ trông cũng lạnh gáy . Hấn có thể giết người được lắm, mà không phải chỉ giết có vợ và con thôi, khi hấn đã có gan đâm chết vợ con hấn thì hấn có kiêng gì đến cái cổ của người khác nữa ? Lý Kiến nghĩ ngợi một lúc rồi bảo cứ về rồi ông liệu . Ông liệu nghĩa là ông che đậy cái án của hấn cho không ai biết và mỗi lần có trát về nhắc, ông lại khai rằng: vẫn chưa có tên Chức về . Thế là hấn cứ nghiễm nhiên sống ở ngay chính giữa quê hương hấn. Và bây giờ người ta thấy vợ hấn rất chính chuyên mà lại trung thành, thì chăm chỉ làm để nuôi hấn. Những ông trưởng, ông phó tự nhiên nghĩ bụng rằng: người ta có chồng rồi mà còn chàng màng thì phải tội; ai cũng sinh tử tề cả chỉ trừ anh binh, bởi vì Chức bây giờ lại rất mực là ngang ngược. Hấn ăn vườn đây, nhưng chẳng chịu nộp thuế cho ai . Thúc hấn thì hấn chửi, cấm vườn hấn thì hấn chém, sinh chuyện với hấn thì chính lý trưởng làng có lỗi bởi vì có ý ả lậ hấn là một tên can phạm. Ấy thế mà hấn cũng chưa vừa lòng đâu . Một hôm, không hiểu nghĩ ngợi thế nào, hấn vác dao đến bảo thẳng vào mặt lý Kiến rằng:

- Hồi tôi còn tại ngũ, tôi gởi về nhà có trăm. Không biết vợ tôi có tiêu pha gì, hay là cho trai mà không còn một đồng nào cả . Tôi hỏi thì nó bảo: ở nhà, đàn bà con gái một mình, không dám giữ tiền, được đồng nào mang gửi ông lý cả . Tôi sợ nó bịa ra nên đã trối sẵn nó ở nhà . Bây giờ tôi đến thưa với ông, tính toán xem được bao nhiêu cho đem về nuôi cháu . Thiếu một đồng thì tôi không để yên cho chúng nó .

Lý Kiến hiểu rằng: "chúng nó" đây có thể gồm cả ông. Ông cười nhạt bảo rằng:

- Thế này này anh binh ạ: chị ấy gửi tôi thì quả là không có ...

Hấn trợn mắt lên quát:

- Thế thì thằng nào ăn đi ?

Lý Kiến vội nói lấp ngay:

- Thế nhưng mà anh có thiếu tiền thì cứ bảo tôi một tiếng. Chị ấy trót tiêu đi rồi thì có giết cũng chẳng ra . Lôi thôi làm gì sinh tội .

Ông mở tráp ra quăng hấn năm đồng bạc. Hấn cầm lấy, "lạy ông" tử tế, rồi xách dao ra về . Từ hôm ấy hấn thành tử tế với lý Kiến, nhận là chỗ đầy tớ chân tay, nhưng lý Kiến thỉnh thoảng vẫn phải cho hấn

tiền. Cho mãi đến năm ngoái đây, hấn chết...

Thì năm nay lại nảy ra Chí Phèo, một thằng hiền lành như đất - tội nghiệp cho hấn, có lần lý Kiến thấy hấn vừa bóp đùi cho bà ba, vừa run run! Bỗng nhiên vùng dậy, giở toàn những giọng uống máu người không tanh. Thì ra già néo đứt dây . Cụ tiên chỉ làng Vũ-đại nhận ra rằng: đề nén con em đến nỗi nó không chịu được phải bỏ làng đi là đại . Mười thằng đã đi ra thì chín thằng trở về với cái vẻ hung đồ, cái tính ương ngạnh học được từ phương xa . Một người khôn ngoan chỉ bóp đến nửa chừng. Hãy ngấm ngấm đẩy người ta xuống sông, nhưng rồi lại dắt nó lên để nó đền ơn. Hãy đập bàn đập ghế đòi cho được năm đồng, nhưng được rồi thì lại vắt trả lại năm hào "vì thương anh túng quá" ! Và cũng phải tùy mặt nữa: những thằng có máu mặt, vợ đẹp, con đàn, chính là những thằng sợ quan và dễ bóp; trái lại, những thằng tứ cổ vô thân, giết chúng nó thì dễ, nhưng được chỉ còn có xương; mà gây với chúng là mở một dịp tốt để cho các phe nghịch xoay lại mình. Làng nào cũng có nhiều cánh, mỗi cánh kết bè đảng chung quanh một người: cánh cụ bá Kiến, cánh ông đội Tảo, cánh ông Tư Đạm, cánh ông Bát Tùng... Bằng ấy cánh du lại với nhau để bóc lột con em, nhưng ngấm ngấm chia rẽ, nhè từng chỗ hở để mà trị nhau . Cụ lại nhận ra rằng: ở cái đất nhà quê, bọn dân hiền lành chỉ ề cổ làm nuôi bọn lý hào, nhưng chính bọn lý hào, nhiều khi lại phải ngậm miệng cung cấp cho những thằng cùng hơn cả dân cùng liêu lĩnh, lúc nào cũng có thể cầm dao đâm người hay đâm mình.

Nhưng cụ không phải là một người ưa than thở . Than thở chẳng ích gì cho ai, cái bọn dân đinh suốt đời bị đè nén kia sẽ bị đè nén suốt đời chỉ vì khi bị đè nén chúng chỉ biết than thở chứ không biết làm gì khác. Cụ bá Kiến không cần than thở : trị không lợi thì cụ dùng. Cụ nghĩ bụng cũng phải có những thằng đầu bò chứ ? Không có những thằng đầu bò thì lấy ai mà trị những thằng đầu bò ? Thế lực của cụ sẽ dần dần át được các vây cánh khác, một phần lớn cũng bởi cụ biết mềm biết cứng, biết thu phục những thằng bạt mạng không sợ chết và không sợ đi tù . Những thằng ấy chính là những thằng được việc. Khi cần đến, chỉ cho nó dăm hào uống rượu, là có thể sai nó đến tác hại bất cứ anh nào không nghe mình. Gặp người bướng bỉnh, đánh thép thì nó lừa đốt nhà hay cho mấy lát dao; gặp người non mặt, thì nó quăng chai rượu lậu, hay gây sự rồi lẫn ra kêu làng. Có chúng nó sinh chuyện thì mới có dịp mà ăn, nếu không thì giữa đám dân hiền lành và yên phận này, khéo lắm chỉ bóp nặn được vào vụ thuế . Thuế một năm có một lần nếu chỉ trông vào đấy thì bán cha đi cũng không đủ để bù vào chỗ ba, bốn nghìn bạc chạy chọt để tranh trện đồng.

Vì thế, đêm hôm ấy, ở nhà bá Kiến ra về, Chí Phèo vô cùng hả hê ! Bá Kiến đã không vu vạ gì cho hấn, lại còn giết gà mua rượu cho hấn uống, xong lại đãi thêm đồng bạc để về uống thuốc. Đồng bạc, làm gì đến thế ? Hấn loạng choạng vừa đi vừa cười; hấn chẳng cần đến ba xu . Lúc ngồi tù, hấn có học mót được mấy bài thuốc giầu: chỉ vài nắm lá, là mặt hấn lại đỏ vào đấy ngay . Còn đồng bạc lại để đi uống rượu ...

Hấn uống được có vừa ba hôm, hôm thứ tư thì hấn trợn mắt lên, bảo con mẹ hàng rượu rằng:

- Hôm nay ông không có tiền; nhà mày bán chịu cho ông một chai . Tối ông mang tiền đến trả .

Mụ hàng rượu hơi ngần ngừ . Thế là hấn rút bao diêm đánh cái xòe, châm lên mái lều của mụ . Mụ hoảng hốt kêu la om xòm vội dập tắt được ngọn lửa vừa mới cháy . Rồi khóc khóc meo meo, mụ đưa chai rượu .

Hắn hằm hằm, chĩa vào mặt mù bảo rằng:

- Cái giống nhà mày không ưa nhẹ! Ông mua chứ ông có xin nhà mày đâu! Mày tưởng ông quyết hở? Mày thử hỏi cả làng xem ông có quyết của đứa nào bao giờ không? Ông không thiếu tiền! Ông còn gửi đăng cụ bá, chiều này ông đi lấy về ông trả .

Mù vừa kéo vạt áo lên quệt nước mũi, vừa bảo:

- Chúng cháu không dám chắc lép, nhưng quả là ít vốn.

Hắn quát lên:

- Ít vốn chỉ tối nay ông trả . Nhà mày đã chết ngay bây giờ hay sao ?

Rồi hắn xách chai ra về . Hắn về cái miếu con ở bờ sông, vì vốn từ trước đến nay không có nhà . Lúc đi đường hắn đã vận được ở nhà nào đó bốn quả chuối xanh, và bốc của một cô hàng xén một rúm con muối trắng. Bây giờ hắn uống rượu với chuối xanh chấm muối trắng và thấy rằng cũng ngon. Hắn uống rượu với cái gì cũng ngon.

Uống xong hắn chùi miệng, rồi ngật ngà ngật ngưỡng đến nhà bá Kiến. Gặp ai hắn cũng bảo: hắn đến nhà bá Kiến đòi nợ đây! Mới trông thấy hắn vào đến sân, bá Kiến đã biết hắn đến sinh sự rồi . Cái mắt thì ngầu lên, hai chân thì đi lảo đảo, cái môi bầm lại mà run bần bật. Cũng may, hắn không cầm vỏ chai, bá Kiến cũng đồng dặc hỏi:

- Anh Chí đi đâu đấy ?

Hắn chào to:

- Lạy cụ ạ . Bầm cụ ... Con đến cửa cụ để kêu cụ một việc ạ ! Giọng hắn lè nhè và tiếng đã gần như méo mó . Nhưng bộ điệu thì lại như hiền lành; hắn vừa gãi đầu gãi tai, vừa lải nhải:

- Bầm cụ từ ngày cụ bắt đi ở tù, con lại sinh ra thích đi ở tù, bầm có thể, con có nói gian thì trời tru đất diệt, bầm quả đi ở tù sướng quá! Đi ở tù còn cơm để mà ăn, bây giờ về làng về nước, một thước cắm dùi không có, chả làm gì nên ăn. Bầm cụ, con lại đến kêu cụ, cụ lại cho con đi ở tù ...

Cụ bá quát, bắt đầu bao giờ cụ cũng quát để thử dây thần kinh của người .

- Anh này lại say khướt rồi .

Hắn xông lại gần, đảo ngược mắt giơ tay lên nửa chừng:

- Bầm không ạ, bầm thật là không say . Con đến xin cụ cho con đi ở tù mà nếu không được thì ... thì ... thưa cụ ...

Hắn móc đủ mọi túi, để tìm một cái gì, hắn giơ ra: đó là một con dao nhỏ, nhưng rất sắc. Hắn nghiêng rằng

nói tiếp:

- Vâng, bầm cụ không được thì con phải đâm chết dăm ba thằng, rồi cụ bắt con giải huyện.

Rồi hấn cúi xuống, tần mần gọt cạnh cái bàn lim. Cụ bá cười khanh khách - cụ vẫn tự phụ hơn đời cái cười Tào Tháo ấy - cụ đứng lên vỗ vai hấn mà bảo rằng:

- Anh bừa lắm. Nhưng này, anh Chí ạ, anh muốn đâm người cũng không khó gì . Đội Tào nó còn nợ tôi năm mươi đồng đấy, anh chịu khó đến đòi cho tôi, đòi được tự nhiên có vườn.

Đội Tào là một tay vai vế trong làng. Vây cánh ông ta mạnh, vẫn kình nhau với cánh nhà cụ bá mà cụ bá thường phải chịu bởi hấn là cựu binh, lương hưu trí nhiều, quen thuộc nhiều, lại ăn nói giỏi . Hấn vay cụ bá năm mươi đồng đã từ lâu, bây giờ đột nhiên trở mặt vô tuốt, lấy cớ rằng số tiền ấy tính vào món tiền chè lý Cường ra làm lý trưởng, chưa tạ hấn. Cụ bá tức như chộc hòng, nhưng chưa biết làm thế nào, bởi vì thằng binh Chức, đây tớ chân tay của cụ, khà dĩ đương đầu với hấn được, chết năm ngoài rồi . Bây giờ cụ mới lại gặp được Chí Phèo, có thể thay cho binh Chức. Cụ thử nói khích xem sao . Nếu nó trị được đội Tào thì tốt lắm. Nếu nó bị đội Tào trị thì cụ cũng chẳng thiệt gì, đảng nào cũng có lợi cho cụ cả .

Chí Phèo nhận ngay ! Hấn tức khắc đến nhà đội Tào, và cất tiếng chửi ngay từ đầu ngõ . Giá gặp phải hôm khác, thì có án mạng rồi : đội Tào cũng có thể đâm chém được, chưa bao giờ chịu hàng trước cuộc giao tranh. Nhưng phúc đời cho hấn, hay là cho Chí Phèo, hôm ấy hấn ốm liệt giường, không sao nhấc mình dậy được, có lẽ hấn cũng không biết Chí Phèo chửi hấn. Vợ hấn, thấy Chí Phèo thở ra mùi rượu, và biết rõ đầu đuôi món nợ, lấy năm mươi đồng giấu chồng đưa cho người nhà đi theo Chí Phèo . Đàn bà vốn chuộng hoà bình ; họ muốn yên chuyện thì thôi, gai ngạnh làm gì cho sinh sự . Và lại, bà đội cũng nghĩ rằng chồng mình đang ốm ... chồng mình có nợ người ta hấn hơi ... Và năm chục đồng bạc đối với nhà mình là mấy, lòi thôi lại chả tốn đến ba lần năm chục đồng!

Vì thế, Chí Phèo mới được vênh vênh ra về: hấn thấy hấn oai thêm bậc nữa . Hấn tự đắc: "anh hùng làng này cóc có thằng nào bằng ta !" Cụ bá thấy mình thắng bên địch mà không cần đến hội đồng làm biên bản xem chừng thích chí . Cụ đưa luôn cho anh đây tớ chân tay mới luôn năm đồng.

- Cả năm chục đồng này phần anh, nhưng nếu anh lấy cả thì chỉ ba hôm là tan hết. Vậy anh cầm lấy chỗ này uống rượu còn để tôi bán cho anh mảnh vườn; không có vườn đất thì làm ăn gì ?

Chí Phèo "vâng dạ" ra về . Mấy hôm sau, cụ bá bảo lý Cường cho hấn năm sào vườn ở bãi sông cấm thuế của một người làng hôm nợ . Chí Phèo bỗng thành ra có nhà . Hồi ấy hấn mới đầu hăm bảy hay hăm tám tuổi ...

Bây giờ thì hấn đã thành người không tuổi rồi . Ba mươi tám hay ba mươi chín? Bốn mươi hay là ngoài bốn mươi ? Cái mặt hấn không trẻ cũng không già: nó không còn phải là mặt người: nó là mặt của một con vật lạ, nhìn mặt những con vật có bao giờ biết tuổi ? Cái mặt hấn vàng vàng mà lại muốn xạm màu gio; nó vẫn dục vẫn ngang, không thứ tự, biết bao nhiêu là vết sẹo . Vết những mảnh chai của bao nhiêu lần ăn vạ kêu làng, bao nhiêu lần, hấn nhớ làm sao nổi ? Bao nhiêu việc ức hiếp, phá phách, đâm chém,

muờu hại người ta giao cho hấn làm! Những việc ấy chính là cuộc đời của hấn; cuộc đời mà hấn cũng chả biết đã dài bao nhiêu năm rồi . Bởi vì ngay đến cái thể có biên tuổi hấn cũng không có, trong sổ làng người ta vẫn khai hấn vào hạng dân lưu tán, lâu năm không về làng. Hấn nhớ mang máng rằng có lần hấn hai mươi tuổi, rồi hấn đi ở tù, rồi hình như hấn hăm nhăm không biết có đúng không? Bởi từ đấy thì đối với hấn không còn ngày tháng nữa . Bởi vì từ đấy hấn bao giờ cũng say . Nhưng cơn say của hấn trên cơn này qua cơn khác, thành một cơn dài, mệnh mông, hấn ăn trong lúc say, thức dậy vẫn còn say, đập đầu rạch mặt chửi bới, dọa nạt trong lúc say, uống rượu trong lúc say, để rồi say nữa, say vô tận. Chưa bao giờ hấn tỉnh và có lẽ hấn chưa bao giờ tỉnh táo, để nhớ rằng có hấn ở đời . Có lẽ hấn cũng không biết rằng hấn là con quý dũ của làng Vũ-đại, để tác quái cho bao nhiêu dân làng. Hấn biết đâu hấn đã phá bao nhiêu cơ nghiệp, đập nát bao nhiêu cảnh yên vui, đập đổ bao nhiêu hạnh phúc, làm chảy máu và nước mắt của bao nhiêu người lương thiện. Hấn biết đâu vì hấn làm tất cả những việc ấy trong khi người hấn say; hấn say thì hấn làm bất cứ cái gì người ta sai hấn làm. Tất cả dân làng đều sợ hấn và tránh mặt hấn mỗi lần hấn qua .

Vì thế cho nên hấn chửi hay là chẳng vì cái gì hấn cũng chửi, cứ rượu xong là hấn chửi . Hấn chửi như những người say rượu hát. Giá hấn biết hát thì có lẽ hấn không cần chửi . Khổ cho hấn và cho người hấn lại không biết hát. Thì hấn chửi, cũng như chiều nay hấn chửi ...

Hấn chửi trời và đời . Hấn chửi cả làng Vũ-đại . Hấn chửi tất cả những đứa nào không chửi nhau với hấn. Nhưng cũng mặc, ai mà hoài hơi, tức mình hấn chửi đứa nào để ra chính hấn, lại càng không ai cần! Và hấn lấy thể làm ức lắm; bởi vì người ta không thể chửi nhau một mình; chửi nhau một mình thì còn vấn về gì! Thế là chắc chắn đã có một cớ để tức tối, một cớ rất chính đáng để hấn có thể hùng hổ đi báo thù . Phải, hấn phải báo thù, báo thù vào bất cứ ai . Hấn phải vào nhà nào mới được, bất cứ nhà nào . Hấn sẽ rẽ vào bất cứ ngõ nào hấn gặp để đập phá đốt nhà hay lăn ra kêu làng nước. Phải đấy, hấn sẽ rẽ vào bất cứ ngõ nào hấn gặp... Á, đây kia rồi, mau mau ...

Nhưng mà mặt trăng lên, mặt trăng rằm vành vành. Và ánh trăng chảy trên đường trắng tinh.Ồ, cái gì đây, đen và méo mó trên đường trắng nhể nhại ? Nó xệch xạc về bên trái, thu gọn vào rồi lại dài loang ra, xé rách ra vài chỗ . Nó cứ quần quật dưới chân Chí Phèo . Chí Phèo đứng lại và nhìn nó và hấn bỗng nghiêng ngả cười . Hấn cười ngật nghèo, cười rũ rượi . Giá hấn cứ chửi lại còn dễ nghe! Cái vật xệch xạc trên đường là bóng hấn. Thế là hấn cười, và hấn quên báo thù: hấn đi qua ngõ đầu tiên rồi . Bây giờ thì đến ngõ nhà tự Lãng, một anh thầy cúng có một bộ râu lơ phờ . Chí phèo bỗng nảy ra một ý: tạt vào đây và đập cái bàn châu văn của lão tự nửa mùa này ra . Bởi vì lão tự này vừa làm thầy cúng lại vừa làm nghề hoạn lợn. Cái đàn của lão lừng phùng, nghe còn chói tai hơn là lợn kêu . Nhưng lúc vào thì lão tự lại đang uống rượu; lão uống rượu ngay ở sân, vừa uống vừa vuốt râu, vừa rung rung cái đầu . Chí Phèo đứng lại nhìn, thấy lão cũng hay hay . Rồi đột nhiên hấn khát, trời ơi sao mà khát! Khát đến như cháy họng... Không do dự, hấn lại bên lão tự, nhắc lấy chai rượu ngựa cổ dốc vào mồm tu . Lão tự đuổi cái cổ gà vạt lông ra, trố mắt lên, nhưng không nói gì . Lưỡi lão riu lại rồi, còn nói làm sao được? Lão đã uống hết hai phần chai . Còn một phần thì Chí Phèo tu nốt. Hấn tu có một hơi, rồi khà một cái, chép cái miệng như còn thèm. Rồi hấn nắm lấy mấy cái râu lơ phờ của lão tự, nâng soi lên trăng mà cười . Lão tự cũng cười . Hai thằng say rượu ngã vào nhau mà cười, như một đôi tri kỷ cuồng. Rồi tự Lãng vào nhà xách hai chai rượu nữa; lão còn đúng hai chai nữa, lão mời Chí Phèo uống nữa, uống thật say, không cần gì . Cứ việc uống, đừng có lo ngại gì đấy! Vợ lão chết đến bảy tám năm nay rồi, con gái lão chưa hoang bỏ lão đi, lão chỉ có một mình, không còn vợ con nào mè nheo cả, lão muốn uống đến bao giờ thì uống. Cứ uống! Cứ uống, cứ uống đi ông bạn lạc đường ở cung trăng xuống ạ! Uống thật tợn, uống đến đái ra rượu thì mới thích.

Nhịn uống để làm gì ? Có giàu có sang, có làm nên ông cả bà lớn nữa, chết cũng không ai gọi là "cụ lớn mã" ! Lão sống có đến hơn năm mươi rồi mà chưa thấy một cụ lớn mã nào sống sót! Chỉ có cái mã, cái mã đất. Ai chết cũng thành cái mã, say sưa chết cũng thành cái mã, lo gì ? Cứ say !

Chưa bao giờ Chí Phèo được thỏa thuê đến thế! Hắn lấy làm lạ sao mãi đến hôm nay mới ngồi uống rượu với thằng cha tự này . Chúng uống với nhau rất là nhiều . Và rất là nhiều . Người ta tưởng như cả làng Vũ-đại phải nhịn uống để đủ rượu cho chúng uống.

Đến lúc hết cả hai chai thì tự Lãng đã bò ra sân. Lão bò như cua và hỏi Chí Phèo rằng: người ta đứng lên bằng cái gì ? Chí Phèo vằn ngựa lão ra, vượt cái râu lờ phờ của lão mấy cái, rồi để mặc lão thế, hắn lão đảo ra về . Hắn vừa đi vừa phanh ngực ra mà gãi . Hắn gãi ngực rồi gãi cổ, gãi mang tai và gãi lên cả đầu . Có lúc hắn phải đứng lại giữa đường mà gãi, ghêch chân lên mà gãi, hắn bứt rứt quá, ngứa ngáy quá, và chột nhĩ đến cái bờ sông gần nhà . Bởi vì cái vườn của hắn ở gần một con sông con, nước lặng và trong, khắp bãi trồng toàn dâu, gió đưa đẩy những thân mềm oặt ẹo, cuộn theo nhau thành làn. Duy có vườn nhà hắn trồng toàn chuối, ở một góc vườn có túp lều con. Những đêm trăng như đêm nay, cái vườn phẳng ngồn ngang những bóng chuối đen đen như những cái áo nhuộm vắt tung trên bãi . Và những tàu chuối nằm ngửa, uốn cong cong lên húng lẩy trắng xanh rồi rọi như là ướt nước, thỉnh thoảng bị gió lay lại giẫy lên đành đạch như là húng tình.

Chí Phèo vừa tò mò nhìn những tàu chuối vừa đi xuống vườn. Nhưng hắn không vào cái túp lều úp xúp mà ra thẳng bờ sông. Hắn định sẽ nhảy xuống tắm cho khỏi ngứa rồi lăn ngay ra vườn mà ngủ . Tội gì chui vào lều, bức đến không còn mà thở được. Một thằng như hắn, đập đầu không chết, huống hồ là gió sương... Đến bờ sông hắn dừng lại, vì hình như có người . Có người thật, và hắn ngáy ra nhìn.

Hắn nhìn giữa hai lọ nước và tựa lưng vào gốc chuối, một người đàn bà ngồi tênh hênh. Chính là người đàn bà, hắn biết vậy là nhờ mái tóc dài buông xõa xuống vai trần và ngực... Hai tay trần của mẹ buông xuôi, cái mồm mẹ há hốc lên trắng mà ngủ hay là chết. Đôi chân thì duỗi thẳng ra trước mặt, cái váy đen xộc xệch... Bên kia, có lẽ vì mẹ giẫy cái yếm xeo xọ để trật ra cái sườn nảy nảy . Tất cả những cái ấy phơi ra trắng, rười rượi những trắng làm trắng những cái đó có lẽ ban ngày không trắng; trắng làm đẹp lên. Chí Phèo tự nhiên thấy ứ đầy miệng bao nhiêu là nước dãi, mà cổ thì lại khô, hắn nuốt ừng ực, hắn thấy cái gì rợn rạo ran khắp người . Bỗng nhiên hắn run run. Ồ tại sao lại như thế được? Đáng nhẽ chính người đàn bà khôn nạn kia phải run mới phải, cái người đàn bà đại dột đã nằm ềnh ệch mà ngủ ngay gần nhà hắn này .

Nhưng người đàn bà ấy là thị Nở, một người ngẩn ngơ như những người đàn trong cổ tích và xấu ma chê quỷ hờn. Cái mặt của thị thực là một sự mỉa mai của hóa công: nó ngẩn đến nỗi người ta có thể tưởng bề ngang lớn hơn bề dài, thế mà hai má nó lại hóp vào mới thật là tai hại, nếu má nó phình phính thì mặt thị lại còn được hao hao như mặt lợn, là thứ mặt vốn nhiều hơn người ta tưởng, trên cổ người . Cái mũi thì vừa ngắn, vừa to, vừa đỏ, vừa sần sùi như vỏ cam sành, bành bạnh muốn chen lẫn nhau với những cái môi cũng cổ to cho không thua cái mũi: có lẽ vì cổ quá cho nên chúng nứt nở như rạn ra . Đã thế thị lại ăn trâu thuốc, hai môi dày được bồi cho dày thêm một lần, cũng may quét tràu sánh lại, che được cái màu thệt trâu xám ngoách. Đã thế những cái răng rất to lại chìa ra: ý hắn chúng nghĩ sự cân đối chưa được một vài phần cho sự xấu . Đã thế thị lại dở hơi, đó là một ân huệ đặc biệt của Thượng đế chí công: nếu sáng suốt thì người đàn bà ấy sẽ khổ sở ngay từ khi mua cái gương thứ nhứt. Và thị lại nghèo, nếu trái lại, ít nhất đã có một đàn ông khổ sở . Và thị lại là dòng giống của một nhà có mã hủi : cái này khiến không một chàng